

TEORETICKÁ VÝCHODISKA HOSPODÁŘSKÉ POLITIKY

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**

OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

**Teorie hospodářské
politiky
Prezentace č. 3**

1. Pojetí hospodářské politiky
2. Mezníky ve vývoji teorie a praxe HP
3. Hospodářsko-politické koncepce

Dva názory na hospodářskou politiku

1. Liberální

- malé zásahy státu do ekonomiky, vše zajistí tržní mechanismus - fyziokraté, klasikové, neoklasikové, ordoliberalismus, monetarismus, ekonomové strany nabídky, noví klasikové, škola veřejné volby

2. Intervencionistický

- značné zásahy státu do ekonomiky - merkantilismus, keynesiánství a všechny směry z něho vycházející, teorie plánování, noví keynesiánci
- krajní intervencionismus – marxistická koncepce

- období předkeynesiánsky orientované hospodářské politiky - merkantilismus, klasikové, neoklasikové, německá historická škola, institucionalismus, teorie plánování
 - keynesiánská hospodářská politika (30.léta-začíná se hovořit o hospodářské politice jako o samostatné vědní disciplíně) - keynesiánství a školy z něj vycházející, ordoliberalismus
 - hospodářská politika aplikovaná po selhání keynesiánsky orientované hospodářské politiky (70.léta - období stagflace) - monetarismus, ordoliberalismus, škola ekonomie strany nabídky, noví klasikové, noví keynesiánci, škola veřejné volby, nová institucionální ekonomie)
-

Mezníky ve vývoji teorie a praxe HP

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

teorie	příčina nebo uplatňovaná praxe
teorie merkantilistů	obchodní protekcionismus, (teorie tvorby bohatství)
teorie fyziokratů	zdanění a aktivita vlády (teorie státního zdanění)
teorie spontánního řádu	laissez faire – zákonodárství
teorie plánovitého rozvoje	projekt VŘSR – plánování
vznik keynesiánství, vznik teorie hospodářské politiky	přímé zásahy - krize 1929
návrat k laissez faire (monetarismus, ordoliberalismus, teorie racionálních očekávání)	deregulace ekonomiky
teorie transformace	neúspěch (neefektivnost) centrálně plánovaných ekonomik

- Intervencionistický směr, Anglie
 - Merchant = obchodník se zahraničím
 - Zdrojem bohatství národa je hromadění peněz
 - Raný (15.- poč. 16. století) – jediné bohatství jsou peníze → zákaz vývozu peněz
 - Pozdní (16.-18. století) – „peníze jsou prostředek k získání dalších peněz“ → orientace na zahraniční obchod a přebytek platební bilance (doktrína obchodní bilance)
 - T. Mun – „Bohatství Anglie v zahraničním obchodě“
 - Další představitelé – J. Bodin, D. Hume, J. B. Colbert
-

Fyziokraté (17. – 19. stol.)

- liberální směr, který vznikl ve Francii
 - idea přirozeného řádu „Laissez faire, laissez passer“
 - zdrojem bohatství je zemědělství a těžební činnost
 - preference soukromého vlastnictví, přeceňování práce související s přírodou
 - Minimální úloha státu:
 - Chránit přirozený řád před vnitřními a vnějšími nepřáteli
 - Zabezpečit vzdělávací výchovu
 - Zabezpečit veřejné práce – budování cest a průplavů
 - Koncepce jediné daně
 - Představitelé - J. Law, R. Cantillon, F. Quesnay
-

- Liberální směr v Anglii vycházející z učení o přirozeném řádu
- Zdrojem bohatství národa je práce, zahraniční obchod a dělba práce
- Koncepce „neviditelné ruky trhu“
- Stát má plnit 3 základní funkce:
 - Chránit společnost před násilím a vnějším napadením
 - Chránit každého člena společnosti před nespravedlností a útlakem ze strany druhého
 - Budovat a udržovat některé veřejné práce a díla veřejné instituce
- Představitelé – A. Smith (teorie absolutních výhod), T. R. Malthus (Malthusovy populační teorie), J. B. Say (Sayův zákon trhu), D. Ricardo (teorie komparativních výhod)

Německá historická škola (19. – poč. 20. stol.)

- kritikové klasiků, Německo
- neexistuje přirozený řád, ale mnoho ekonomických řádů poplatných historickému vývoji v každé zemi
- Starší historická škola
- Mladší historická škola
- „výchovný protekcionismus“
- Představitelé - F. List, W. Rosher, B Hildebrand, M. Weber

Neoklasická škola (19. – poč. 20. stol.)

- Liberální směr (Lausannská, Cambridgeská a Rakouská škola)
- Vycházela z marginalistické teorie a navazovala na tradice klasické školy (nicméně měla statický charakter).
- Zájem o tržní rovnováhu (národní hospodářství = soustava dílčích trhů směřujících vlastními vnitřními silami k rovnováze).
- Představitelé - A. Marshall (dílčí rovnováha) , V. Pareto (všeobecná rovnováha) , A. C. Pigou (zakladatel teorie blahobytu)
- Udržela si výsadní postavení až do Velké krize ve 30. letech 20. století

Institucionalismus (90. léta 19. stol. – 2. sv. válka)

- intervencionistický směr v USA - Kritika neoklasické ekonomie a jejího ignorování úlohy institucí,
- Zájem o fungování institucí jako norem společenského chování
- Základem jsou instituce - společenské uspořádání, pravidlo, které reguluje vztahy mezi jednotlivci i mezi společenskými skupinami (úloha velkých institucí: korporace, odborové organizace, vládní byrokracie)
- Požadují integraci ekonomie a ostatních společenských věd, která by umožnila interdisciplinární přístup ke zkoumané ekonomické problematice (Interdisciplinární přístup)
- Představitelé - T. Veblen, J. Commons, J. K. Galbraith.

- Specifická a do jisté míry extrémní ukázka intervencionismu:

1. Národohospodářské (centrální) plánování (od roku 1917 v Rusku)

- je nejradikálnější formou intervencionismu.
- je podmíněno splněním dvou podmínek:
- převzetím veškeré moci dělnickou třídou,
- existencí společenského vlastnictví.
- jednotlivé funkce trhu jsou nahrazeny všemocnou centrální rozhodovací autoritou, která určuje CO, JAK, ZA KOLIK, KDE a PRO KOHO se bude vyrábět a také KDO bude vyrábět.

2. Ekonomické plánování

- vláda či pověřená státní instituce rozhoduje o objemech a struktuře výroby a o alokaci výrobních faktorů.
- Můžeme ho rozčlenit do dvou skupin:
 - ❖ Imperativní plánování (hitlerovské Německo)
 - ❖ Indikativní plánování (Japonsko, Francie)

Keynesiánství (od 30. let 20. stol.)

- Učení J. M. Keynese je považováno za skutečný zrod moderní hospodářské politiky.
- Keynes odmítl Sayův zákon a zpracoval teorii efektivní poptávky (Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz, 1936) → odmítl kvantitativní teorii peněz a nahradil ji teorií preference likvidity.
- Vychází z předpokladu, že především v krátkém časovém období se ekonomická rovnováha realizuje při neúplném využití disponibilních zdrojů. Proto by měl stát intervenovat a ovlivňovat výši agregátní poptávky tak, aby bylo zabezpečeno maximální využití všech výrobních faktorů.
- Základním nástrojem státní intervence je fiskální politika, která pro stimulaci agregátní poptávky využívá jak příjmovou, tak i výdajovou stránku státního rozpočtu.

Keynesiánství (od 30. let 20. stol.)

- byla zpochybněna nutnost každoročně vyrovnaného státního rozpočtu, protože rozpočtový deficit může být nástrojem k dosažení a udržení plné zaměstnanosti,
- plná zaměstnanost byla povýšena nad zdravé finance
- emise peněz se stala zdrojem levného úvěru, který podněcuje investování.
- V USA aplikováno jako New Deal, v Británii jako stop-go policy
- Intervencionistický směr

Ordoliberalismus

- Intervencionistický směr, který vznikl ve 30. letech 20. století – na univerzitě ve Freiburgu a byl aplikován v Německu po 2. světové válce
- W. Eucken – rozlišuje hospodářskou politiku řádu a hospodářskou politiku procesu
- Propaguje sociálně tržní hospodářství, akcent na vytvoření dokonalé konkurence – cenového systému
- Definuje hospodářský řád jako jednotu dvou principů, které určují jeho charakter a způsob fungování - princip konstruuující a regulující, přičemž princip konstruuující jednoznačně dominuje.
- Základem teorie ordoliberalismu je plánování; realizace plánů však závisí na formách hospodaření:
- Ordoliberální HP se orientuje na koncepci soutěžního tržního řádu

Neoklasická syntéza (od 60. let 20. stol.)

- Vznikla propojením keynesiánství a neoklasicismu
- hospodářská politika této teorie se opírala především o Phillipsovu křivku.
- keynesiánský ideál plné zaměstnanosti byl zde nahrazen zaměnitelností mezi inflací a nezaměstnaností. Přitom zastánci neoklasické syntézy věřili, že stát může ovlivňováním agregátní poptávky zvolit „optimální“ kombinaci nezaměstnanosti a inflace.
- Představitelé - P. A. Samuelson, J. R. Hicks.
- Model IS-LM, AS-AD

Monetarismus (od 70. let 20. stol.)

- Monetaristé (liberální směr) byli tvrdými odpůrci keynesiánství
- klade důraz na automatické tržní mechanismy, které jsou samy schopny udržovat ekonomiku ve stavu optimálního využívání zdrojů.
- Hospodářská politika v tomto pojetí má mít povahu stálých pravidel, která vytvoří stabilní rámec pro působení tržních sil, přičemž by měla být garantována:
 - svoboda vlastnických práv,
 - tvorba konkurenčního prostředí.
- Za myšlenkového „otce“ této koncepce je považován M. Friedman.
- Základním doporučením monetaristů pro hospodářskou politiku je pravidlo stálého tempa růstu peněžní zásoby.

- 70. léta 20. století (USA)
- Liberální směr vycházející z klasiků a soustředící se na nabídkovou stranu ekonomiky
- Hlavním představitelem je A. Laffer
- Veškeré ekonomické problémy jsou důsledkem ochabnutí motivací na straně nabídky v důsledku nadměrného zdanění.
- Byli zastánci optimistického předpokladu, že poklesnou-li daně, zvýší se příjmy státního rozpočtu z důvodu vyšší ekonomické aktivity subjektů.
- Praktické uplatňování v USA selhalo (výrazné státní deficity)

Škola veřejné volby (od 70. let 20. stol.)

- vychází ze skutečnosti, že lidé se chovají racionálně nejen v oblasti ekonomie, ale i v oblasti politiky.
 - Z toho vyplývá, že politici, ale i byrokracie prosazují hlavně taková opatření, která umožní jejich vlastní zvýraznění a posílí jejich vlastní význam, a tudíž nesledují obecné blaho, jak se po léta tradovalo.
 - Hlavním představitelem této školy je J. M. Buchanan.
 - Její význam pro hospodářskou politiku spočívá hlavně v posílení argumentace proti narůstání intervencionismu.
 - Doporučuje omezení moci státních úředníků legislativní cestou – vláda má být malá a její pravomoci ústavně vymezeny
-

Nová institucionální ekonomie (od 80. let 20. stol.)

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

- Je návratem k institucionalismu v nové podobě.
- Na rozdíl od klasického institucionalismu usiluje o spojení neoklasické mikroekonomie založené na racionálním chování člověka s historicky se měnící strukturou institucí chápaných jako pravidla chování.
- Její důležitou součástí je teorie vlastnických práv.
- Hlavními představiteli jsou R. Coase a D. North

- Pracuje s teoriemi racionálních očekávání
 - V mnohém se shoduje s monetaristy, ti ale používaly očekávání adaptivní.
 - Základem této teorie je představa, že v ekonomice jednají jednotlivci, kteří racionálně sledují své vlastní zájmy a vystupují na trzích, které se rychle přizpůsobují měnícím se podmínkám.
 - Státní zásahy do ekonomiky se proto míjejí svým účinkem; to znamená, že hospodářská politika je neúčinná, je-li očekávaná. Neočekávaná hospodářská politika je ale nežádoucí, protože ekonomiku pouze „rozkmitá”.
 - Jestliže vláda chce napomoci dobrému chodu ekonomiky, měla by se omezit pouze na uplatňování jednoduchých, veřejnosti známých a dlouhodobě platných pravidel.
 - R. Lucas, Jr.
-

- neklasická teorie racionálních očekávání
- Od nové klasické makroekonomie se však liší tím, že uvažuje se strnulostí mezd a cen. Příčiny těchto strnulostí jsou institucionální povahy.
- Očekávaná hospodářská politika je účinná, avšak v malém rozsahu.
- D. Romer

Teorie transformace (od 90. let 20. stol.)

- řeší přechod centrálně plánovaných ekonomik na tržní.
- Úspěšná transformace musí sestávat z těchto kroků:
 - privatizace,
 - liberalizace cen,
 - liberalizace zahraničního obchodu,
 - změn ve fiskální a monetární politice státu a v úsilí o stabilizaci ekonomiky.
- Transformační procesy mohou být prováděny šokovou terapií nebo gradualisticky, přičemž oba způsoby se od sebe liší rychlostí; zatímco šokový způsob transformace má velmi rychlý a radikální průběh, gradualistická metoda spočívá v pozvolné a následné přeměně plánované ekonomiky v tržní.

- představují soubor názorů, které orientují aktéry hospodářské politiky při výběru cílů a nástrojů.
- Existují tři základní typy hospodářsko-politických koncepcí:
 - liberální,
 - intervencionistická,
 - marxistická.

- Vychází z přesvědčení, že všechny hlavní ekonomické otázky (co, jak a pro koho vyrábět) jsou řešeny prostřednictvím tržního mechanismu. Z
- zásahy státu jsou tedy chápány jako zcela nepatřičné a rušivé.
- umožňuje realizaci tržně cenového koordinačního systému; ekonomická role státu je zredukována na:
 - vnitřní a vnější zabezpečení (armáda a policie),
 - ochranu vlastnických práv,
 - ochranu rámcových podmínek nutných pro správné fungování trhu.

Liberální hospodářsko-politická koncepce

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBECNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

- Z liberální hospodářsko-politické koncepce vychází konzervativní praktická hospodářská politika (např. monetarismus).
- Konzervativní praktickou hospodářskou politiku můžeme stručně popsat takto:
 - hlavní prioritou mezi cíli hospodářské politiky je snaha o udržení stabilní cenové hladiny a udržení vnější rovnováhy,
 - hlavními nástroji jsou monetární politika a její nástroje,
 - praktická hospodářská politika je orientována na střednědobý až dlouhodobý časový horizont,
 - hlavním úkolem praktické hospodářské politiky je formulace a úsilí o dodržování relativně stabilních

Intervencionistická hospodářsko-politická koncepce

- předpokládá, že existuje mnoho oblastí, kde tržní mechanismus selhává; k tomu, aby mohl spolehlivě fungovat, je zapotřebí mnohem více státních zásahů, než jsou ochotni připustit liberálové.
- Stát by měl v duchu této koncepce zasahovat tehdy, jedná-li se o:
 - externality;
 - veřejné statky;
 - udržení konkurence na jednotlivých trzích;
 - životní rizika;
 - přerozdělování důchodů a majetků;
 - o existenci nerovnovážných stavů.

Intervencionistická hospodářsko-politická koncepce

- v podobě praktické hospodářské politiky projevovala od 30. let 20. století a čerpala převážně z Keynesovy makroekonomické teorie.
- Hlavní rysy této hospodářské koncepce je možno shrnout takto:
 - prioritu mezi cíly má plná (vysoká) zaměstnanost; tento cíl byl později rozšířen o politiku, podporující hospodářský růst;
 - hlavním nástrojem je regulování celkové poptávky ;
 - prostřednictvím státních výdajů a daní, často i za cenu rozpočtového deficitu; dochází k růstu veřejného sektoru, podíl státu na HDP se zvyšuje;
 - nástroje fiskální politiky jsou upřednostňovány před nástroji monetárními;
 - praktická hospodářská politika je orientována na krátkodobý časový horizont; snaží se minimalizovat cyklické výkyvy ekonomiky, dochází k růstu inflace a k vnější nerovnováze.

Marxistická hospodářsko-politická koncepce

- považuje selhání tržního mechanismu při řešení ekonomických a sociálních problémů v ekonomice za totální,
 - koordinaci aktivit ekonomických subjektů jeho prostřednictvím zcela odmítá.
 - Signály trhu jsou při realizaci této koncepce nahrazeny příkazovým systémem, čímž je úplně potlačena svoboda všech hospodářských subjektů.
 - Příkazová ekonomika proto deformuje hospodářskou politiku na pouhé sestavení plánu a jeho plnění, a ve své podstatě potlačuje jakoukoliv svobodu a podnikavost v jednání ekonomických subjektů.
-

Marxistická hospodářsko-politická koncepce

- byla uplatněna v centrálně plánovaných ekonomikách.
 - K základním systémiotvorným prvkům centrálně plánovaných ekonomik patří:
 - centrální bilančně ukazatelový plán, rozepisovaný prostřednictvím plánových ukazatelů na jednotlivé podniky;
 - tvorba mezd a zisků není vázána na tržby za prodej zboží a služeb a na míru zhodnocení disponibilního kapitálu, ale na plnění ukazatelů státního plánu;
 - pevné (plánované) ceny jsou dány „centrem“ na všech „trzích“;
 - existuje izolace vnitřních „trhů“ od světových (tzv. autarkie centrálně plánovaných ekonomik).
-

Vybrané hospodářsko-politické koncepce

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PŘÍRODNĚ VĚDECKÁ
FAKULTA V KATOVICÍCH

	Keynesiánství	Monetarismus	Ordoliberalismus	Centrálně plánované hospodářství
Koncepce	intervencionistická	liberální	liberální	marxistická
Důvod vzniku	Světová hospodářská krize	vládní selhání	kolaps řízeného hospodářství	Říjnová revoluce v Rusku
Teoretické závěry	omezenost agregátní poptávky	význam měnové rovnováhy	řád ekonomické soutěže	totální selhání tržního mechanismu
Role státu	prvořadá	co nejmenší	významná zejména v legislativě	maximální
Časový horizont	Krátkodobý	dlouhodobý	spíše dlouhodobý	krátkodobý
Cíle HP	plná zaměstnanost, plynulý růst	měnová stabilita	soutěživost, konsensus	HP de facto neexistuje, vše je podřízeno centrálnímu plánu
Nástroje HP	fiskální	monetární	systémotvorné	centrální plán

Děkuji za pozornost a přeji hezký den

